

JAKAB István

Nem egy, három regionális köznyelvünk van

Tolcsvay [sic!] Nagy Gábor budapesti nyelvész *A különbözőség egysége a nyelvművelésben* című cikkében reagál *A köznyelv fejlesztéséről nem mondhatunk le* című írásomra, amelyben a lap a múlt évi budapesti nyelvművelő konferencián elhangzott előadásom rövidített változatát közölte. Válaszcikkében a szerző hangsúlyozza: félreértettem szándékát; nem kívánja a kisebbségi magyarokat „nyelvi önállóságra ítélni”, mint azt a budapesti *Regio* című folyóirat 1991/3. számában megjelent, *A nyelvi közösség és a nyelvi egység, kisebbségben* című írása alapján feltételeztem. Én meg az *Új Szó*-ban megjelent cikkének elolvasása után azt jelentem ki, ha a *Regio*-cikkből is azt olvastam volna, amit ebben, nem lett volna köztünk vita. De nézzük, mit is írt abban a cikkben?

A szerző a *Regio* említett számában Ágoston Mihály vajdasági nyelvész *Rendszerbomlás?* című nyelvművelő könyvét (Fórum, Újvidék, 1990) bírálja, s közben *A magyar nyelv szlovákiai változatai* című cikkemnek (*Magyar Nyelvőr*, 1989:140–141) számára alkalmas részeit is felhasználva, kifejti mondanivalóját és elképzeléseit a kisebbségi nyelvművelésről. Számomra még a sokadik újraolvasás után is azt sugallja a cikk – nyilván ezzel a céllal is írta a szerző –, hogy a magyar kisebbségeknek ki kell alakítaniuk a saját regionális köznyelvüket, s nem kell feltétlenül a központi magyar standardhoz (köznyelvhez) igazodniuk. Ezt bizonyítják a következő idézetek is: „Kell-e a határon túli magyarságnak a magyarországi normához igazodnia, s ha igen, milyen mértékben...? Egyáltalán lehetséges-e ez az igazodás? Az egészséges, tehát élő, alkotó nyelvmegőrzést az igazodás segíti elő, vagy a nagyobb fokú önállóság, a regionalitásnak az eltérő körülmények és a más nyelvű hatások miatti előnyben részesítése, vagy a kettő közötti arány keresése?” „A határozott igazodási vágy

érthető: az elszakított, elszigetelt kisebb közösség minél szorosabban és minél tökéletesebben akar a nagy anyaközösséghez tartozni. De a kötődéshez nem tartozik hozzá feltétlenül a teljes idomulás, vagyis a részleges önfeladás.”

Tény, hogy nem mondja ki a szerző azt, hogy *el kell szakadnunk* a magyarországi köznyelv használatától. Sőt hangsúlyozza: „A hagyományokra és a speciális helyzetekre támaszkodó régiónkénti, országonkénti relatív magyar nyelvi önállóság nem a magyar nyelvi egység tragikus megbontása, hanem a reális lehetőségek számbavétele alapján ezeknek az önálló és mégis összetartozó közösségeknek az életben tartására, öntudatának és önbizalmának visszaadására szolgáló út.” „Összefoglalásul: a határon túli magyarság régiónkénti nyelvi tudatát saját hagyományai alapján és speciális körülmények között kell megerősíteni. Ez nem jelenti a magyarországitól, az összmagyartól való elválasztást, csupán az *egészséges* önállóságot.” De a cikk végén mindehhez hozzáteszi: „...a határon túli magyarság befogadhatja a magyarországi »központi« nyelvváltozat(ok) fejleményeit, de annak (sic!) gyors, mesterséges el- és kiterjesztése nem kívánatos.”

Az idézetek jól szemléltetik a szerző – kétségtelenül jó szándékú, mégis – veszélyt rejtő nézetét. Az önállóság minden téren csábító lehetőség napjainkban: látszatra a nyelvi önállóság is az lehet, mégsem tarthatjuk annak. Hiába nem akarja a szerző a határon túli magyarságot *elszakítani* a központi magyar nyelvtől, *elszakad az magától is*, ha országonként egy-egy regionális standard (?) használatára kényszerítjük (persze, ha ez egyáltalán lehetséges; bővebben erről lejjebb!). Különösen akkor szakad el, ha a „központi” nyelvváltozat(ok) fejleményeit nem is igyekszünk elterjeszteni. De ezzel már a nyelvművelés egyik legfontosabb feladatát kérdőjelezi meg a szerző.

Zavaró, hogy az inkriminált cikkben mind a kisebbségekkel, mind Magyarországgal kapcsolatban csak egy-egy regionális köznyelvről beszél, s ezt nevezi standardnak. Íme: „(Ágoston Mihály olvasóját) a köznyelv terminusa ejti zavarba: nem lehet tudni, hogy a vajdasági magyar regionális köznyelvről (standardról, ha létezik ilyen) van-e szó, vagy a magyarországiról, vagy esetleg egy, az egész magyar nyelvterületre érvényes standardról.” „Visszatérve Jakab István gondolataihoz: itt sem tudni, hogy az általa jelzett (eszményített) köznyelv a felvidéki magyarság standardjaként él, vagy az egyetemes magyar standardként kell szemlélni.” „Regionális standard Magyarországon is létezik, miért épp a határon túl nem szabadna megengedni, főképp kiejtési és szókészletbeli kérdések-

ben?” Engem nagyon zavar ez a szakszóhasználat fogalmi és rendszerezési tekintetben is. Tudomásom szerint ugyanis a *köznyelv* (jelző nélkül), továbbá a *standard* vagy *sztenderd* az egész magyarság választékos nyelvhasználatának a neve. (Érdekes felfedezés volt számomra: *Új Szó*-beli cikkében már a szerző is így vélekedik.) Továbbá: sem a magyarországi, sem a felvidéki vagy más kisebbségi magyarság nyelvhasználatával kapcsolatban nem beszélhetünk regionális köznyelvről, csak regionális köznyelvekről. Hiszen ezek átmeneti változatok a nyelvjárások és a köznyelv között, amelyekhez kisebbségi körülmények között még idegen hatás is társul. Szlovákiában legalább három van belőlük. A már említett *Nyelvőr*-cikkemben, amelyből a szerző többször idéz, a következő hármat találhatja az olvasó: *szlovákiai palóc vidéki*, *szlovákiai északkeleti* és *csallóközi regionális köznyelv*. Úgy látszik, ez elkerülte Tolcsvai Nagy Gábor figyelmét, különben talán utalt volna rá, amikor a regionális sajtóságok befogadására ösztönöz bennünket. Elfogadjuk mi a regionális köznyelvet mint a köznyelvnél alacsonyabb szintű változatokat, de csak így, csokorban: mindhárom együtt. Ha a szerzőre hallgatva egyet fogadnánk el, vajon melyik lehetne az? Ha a szlovák hatásban nincs is nagy különbség itt, a magyarlakta területen, nyelvjárási tekintetben bizony van. Egyrészt ezért nem lehet nálunk szó egyetlenny regionális köznyelvről. Másrészt ez veszélyes is volna, mert az egyetemes köznyelv helyettesítőjévé válhatna. Márpedig bizonyos közéleti területeken mi is a választékos egyetemes köznyelv használatát igényeljük.

Nyilván az is elkerülte a szerző figyelmét, hogy ugyanebben a *Nyelvőr*-cikkben a választékos köznyelvről ezt írta: „...választékos köznyelven nem feltétlenül a köznyelv »steril«, »színtelen-szagtalan«, tehát jellegtelen változatát értem – nálunk ilyen aligha képzelhető el –; ide tartozónak vélem azt a változatot is, amelyen kisebb mértékben megérezhetők a nyelvjárás színei-ízei, s az idegen hatás nem jelentkezik benne feltűnő mértékben.” Nem vagyok tehát biztos abban, hogy vonatkozhat rám – vagy akár Ágoston Mihályra – a szerzőnek az a megállapítása, hogy „a nyelvi egység megőrzése végett saját régiójuk leghagyományosabb nyelvi rétegét, a terület nyelvjárásiasságát is feláldoznák”.

Azt hiszem, túlteljesítettem T. N. G. barátom kívánságát: egy regionális köznyelv helyett hármat ismertem el. S nem is most: jóval régebben. Csak nem vette ezt észre cikkem olvasása közben. Ha ő mégis az egy nyelvváltozathoz ragaszkodik, mi nem vagyunk ellene; de az csak a regionális köznyelv fölötti változat: az egyetemes köznyelv lehet. Attól sem kell tartania, hogy ez a „pesties” nyelvváltozat lesz. Ő ugyanis ezt tartja

normatívnak, s ettől félt bennünket. Nem hiszem, hogy akad nálunk ember, aki a „pesties beszéden” a normatív nyelvhasználatot értené. Ezen a pestiek bizonyos rétegének városias-zsargonos nyelvhasználatát értik. Ezt nálunk hiába propagálnánk. Az egyetemes (választékos) magyar nyelv elsajátításának fontosságát azonban tudtommal itt még senki sem vonta kétségbe, ha az megfelelő formában került szóba.

Új Szó, 1993. március 5. 7.